

ŠTEFAN DRUG

D A V

Koncom roku 1924 vyšla šesťdesiatštyristranová publikácia nazvaná Dav, s podtitulom Umenie, kritika, politika, filozofia, literatúra, na obálke označená ako „periodická revue“, združujúca „všetkých priekopníkov socialistických ideí mladej generácie na Slovensku, ktorí sú činní v oblasti myšlienkovvej a umeleckej“. Azda nikdy predtým, ani potom nevyvolal nijaký sborník alebo časopis takú ozvenu a pozornosť. Slovenský denník medzi prvými recenzuje Dav, prijíma ho vcelku kladne, považuje jeho prispievateľov za „lepšiu, pokrokovejšiu časť“ slovenskej spisovateľskej mládeže, „ktorá poslúchajúc hlas terajšej literárnej módy“ hlása svoju príslušnosť ku komunistom, reprezentuje sa spôsobom, ktorý je obsahove i formove kópiou podobných časopisov českých . . ., zbytočne opakuje a prežíva dávno známe veci, ako o nich hovoria komunistickí agitátori . . . Pritom však obsah všetkých článkov v Dave dal by sa ľahko zavrátiť diskusiou, keby tu bola potrebná v záujme verejnosti. Sú to však len kde-tu viac či menej podarené štylistické pokusy mladistvej dialektiky komunistickej . . .“ Zrejme však bolo v Dave aj niečo viacej, lebo o tri dni sa ním Slovenský denník znova zaoberal, a to hneď v úvodníku. Zase zdôrazňuje ich „komunistickú orientáciu“, priznávanie sa k „programu komunistickej internacionály“, príslušnosť ku komunistickej strane, v literatúre propagovanie „moskovského proletkultu“. Nepodpísaný autor tu už narieka nad skutočnosťou, „ako možno predprevratovému slovenskému mládenkovi vôbec a slovenskému literátovi zvlášť pridať sa k ľuďom, ktorí by tento štát roztrhali na franforce, keby mohli“, a snaží sa dokázať, že „týmto mládencom je veľmi ľahko preskočiť ponad nacionalizmus k moskovskej ideológii“, lebo nevyrastali „v ovzduší vreleho slovenského cítenia“, nenadýchali sa vo svojich indiferentných domovoch a rodinách „sviežeho národného ducha“.

Aj takí vzdelaní predstavitelia slovenskej literatúry ako Krčméry, Bujnák a Jégé odmietali Dav pre jeho komunistické zameranie, obviňujúc davistov z módnosti, podliehania cudzím vzorom, nenárodnosti, nesloven-

skosti a pokúšali sa ich vyobcovať za hranice slovenského národa a literatúry, alebo aspoň odplašiť od nich možných záujemcov očkovaním strachu pred komunizmom. Výroky Krčméryho a Bujnáka sú už známe. Nezaškodí však pripomenúť ukážku názorov Jégého, ktorý v Slovenských pohľadoch venoval Davu obsiahly ostrý článok: „Celým Davom sa tiahne objednávanie dávno obhryzenej kosti marxizmu . . . , keď každý rozvážnejší už dávno vie . . . , že komunizmus je práve len taká zámienka opanovania jedných ľudí druhými, ako boli dosiaľ všetky spásanosné systémy, . . . V zošite je i viac poučných článkov z rozličných odborov politiky a národného hospodárstva. Pravda, podkladom všetkých je neochvejná samospasiteľnosť marxizmu . . .“ Okrem iného pochybuje Jégé o tom, že si Dav nájde čitateľov.

Takéto pochybnosti vyvracia ženský komunistický časopis Proletárka, keď v recenzii Davu píše: „Slovenský robotník je hrdinom tohto časopisu, v jeho záujme je Dav písaný. Čítaj ho pozorne, milá súdružka a milý súdruh, poznáš v jeho slovách tlkot bratských srdiec. Ty pracuješ vo svojom odbore a súdruhovia literáti oslavujú mozole tvojich rúk, vrásky tvojho čela, slzy tvojich očí. Harfa poézie, ktorá kedysi ospevovala len bohatých a mocných, rozzvučala sa pochodovou piesňou triedneho boja. Veda, využívaná prv len boháčmi, približuje sa ti pomocou našej komunistickej inteligencie . . . Náš propagačno-agitačný život organizačný, naša komunistická kultúrna činnosť odkázaná najviac na preklady, získava nám pôvodné básne, poviedky i úvahy, ktoré sa dajú upotrebiť pri každej príležitosti.“ Proletárka vystihla nielen význam Davu pre robotnícke hnutie, ale aj jeho širší zmysel: „Čo činí Dav skutočnou revuou mladých je bojovný tón všetkých literárnych prác od básní až po kritiku . . . Veru, že sa tu provokuje všetko ustálené, tradičné, čo v slovenskej literatúre sa vyskytuje a čo sa chváli ako národná cnosť. V tom, ako sa tu rúcajú modly a zosmiešňuje sa chvostárstvo oficiálnej vedy a meštiackeho umenia – priamo cítime vanúť čerstvý a hodne divý vetrik do stuchnutého ovzdušia . . .“

Prvé čísla Davu sa stretli s ohlasom aj v Čechách, medzi komunistami i meštiakmi. Prof. E. Rádl v Novej Svobode považuje Dav za „revue slušnou . . . , uprímnou, nikoli štvavou, ovšem nadšenou komunizmom“. Radí davistom viac sa venovať štúdiu západnej kultúry a pýta sa: „Že by pouze Rusko stálo dnes za studium?“ Durychovský Rozmach víta Dav ako silu, „ktou dlužno respektovat“, vyčíta len internacionalizmus. Studentská revue napísala: „Je to bezesporu nejpozoruhodnější projev politického myšlení v slovenském studentstvu, celkem psána v duchu komunistickém“. Josef Hora sa v Rudom práve vyslovil: „Časopis . . . svědčí o tom, že mladí pisatelé nejen milují své Slovensko a slovenský proletariát, ale že i pracují poctivě myšlenkově, že studují potřeby a problémy své země a co důležitého, že jejich socialismus podložen vážnou vědeckou snahou marxistic-

kou.“ Avantgarda zas charakterizovala prvé kroky davistov ako „bojovné a pozoruhodné vystoupení pod praporem leninismu proti slovenskému malomestšáctví . . .“

V neskorších rokoch, keď si už Dav upevnil pozície a ani najväčší odporcovia nemohli uprieť jeho význam a miesto v slovenskej kultúre, na väčšej rozlohe zaoberali sa davistami, ich tvorbou a názormi najmä J. I. Hamaliar a J. E. Bor, prvý relatívne pokrokový, druhý vyslovene reakčný kritik. Obaja patrili k prvým nekomunistickým autorom, ktorí sa snažili hodnotiť Dav objektívne. Hamaliar oceňuje ich zásluhnú protitradičnosť, obrodnosť a vyhlasuje, že davistická skupina „literárne, umelecky i ideovú zúštvá na Slovensku na nejvyššom stupni a najlepšiu naději“. Prekáža mu však, že sa davisti „přisměle a otvoreně přihlašují politicky k ruskému komunismu“, že „sověťofilství davistů velmi často přechází až k nekritickému a zaslepenému obdivování všeho sovětského a na druhé straně opět k zatracování téměř všeho, co nemá takových cílů“. J. E. Bor sa tiež stavia proti aprioristickému odsudzovaniu davistov, snaží sa nájsť na ich vystúpení aj niečo kladné, ale tiež sa nemôže zmieriť s ich komunistickým presvedčením a vyčíta Davu, že prestal byť umeleckou revue: „Z davistov zostali vyložení a zatatí exponenti komunizmu, neochvejní, fanatickí a neúchylní propagátori bolševickej kultúry a metód . . . Fatálnou chybou tohto vzácneho hnutia, otvárajúceho u nás novú éru . . ., sa stal bezvýhradný príklon k bolševickému Rusku. Po štyroch rokoch Dav zostal politickým mesačníkom, celkom a výlučne komunisticky preorientovaným. Celkom sa spreneveril niekdajšiemu svojmu kultúrno-umeleckému poslaniu . . .“

Dav dosiahol aj medzinárodné uznanie. Kongres revolučnej literatúry v Charkove (1930) v *Liste revolučným spisovatelom ČSR* okrem iného takto hovorí o Dave: „Časť tejto skupiny spolupracuje dosiaľ úzko s komunistickou stranou, niektorí z nich prechádzajú priamo do jej stranického aparátu a časopis Dav, zo začiatku liberálno-revolučný, mení sa v orgán revolučných spisovateľov a intelektuálov, ktorý nachádza spojenie s robotníkymi a roľníkymi dopisovateľmi . . .“

Roku 1934 začala sa na stránkach Davu diskusia z príležitosti desiateho výročia založenia časopisu. Úvodom do ankety bol príspevok Eda Urxa. Urx veľmi priamo a otvorene zhodnotil činnosť časopisu a skupiny, vyzdvihol klady a nebál sa príkrych slov pri vyznačení nedostatkov. Za aktíva Davu považoval skutočnosť, že Dav zostal od začiatku verný revolučnému hnutiu proletariátu, stal sa jeho nerozlučnou súčasťou, s ním ideologicky rástol a dostával sa „k pomerne správne mu chápaniu a uplatňovaniu marxizmu, vedel sa zbavovať živlov, ktoré k nemu prihnala prechodná konjunkčúra a móda“, vždy vedel pestovať prísnu sebakritiku, vedel si „marxisticky všimať všetky odbory spoločenského života,“ teda nielen literatúru

a kultúru, ale aj filozofiu, politiku a ekonómiu, a tak sa podľa Urxa stal Dav „koncentračným bodom najlepších živlov slovenskej inteligencie, študentstva a kultúrnych pracovníkov“. Za najcennejšie aktívum však Urx považoval lásku a dôveru, ktorú si „získal Dav svojou prácou a svojou revolučnou nekompromisnosťou medzi širokými masami pracujúceho ľudu...“, ktoré „pokladajú Dav za zbraň svojho boja“.

Hlavný nedostatok videl Urx v tom, že Dav od začiatku zostal skupinou, obmedzenou len na niekoľko ľudí, že nevedel organizačne podchytiť celú pokrokovú inteligenciu. Príčina bola podľa neho v tom, že davisti nevedeli dosť ostrý boj za čistotu svojej marxistickej ideológie a za jej dôsledné uplatňovanie, najmä v otázke literatúry nemali vyhranené marxistické stanovisko, trpeli nerozhodnosťou k činom, polovičatosťou, ich práca mala často akademický charakter, keď nevedeli organizačne podchytiť mládež, využiť núkajúce sa možnosti a obyčajne len radili každému, aby sa učil historický materializmus. Urx po zvážení všetkých kladov a nedostatkov došiel k záveru, že Dav urobil cennú prácu a má predpoklady úspešne splniť úlohy, ktoré pred ním v novej situácii stoja.

Do ankety zasiahli aj robotnícki čitatelia Davu. Ich príspevky vyšli pod príznačným titulom: Kritika, na ktorú sme pyšní! Robotníci vyslovili na adresu časopisu Dav vážne výhrady, ale ich celkový vzťah vyjadruje napr. list Ľuda Cholvadta z Vyšnej Boce. Cholvadt napísal, že považuje davistov za poctivú časť slovenskej inteligencie, ktorá pomáha pracujúcim v ich zápase, ktorá zoznamuje chudobu s pravou tvárou spoločenského poriadku. „Týmto sa stal Dav pre mňa nepostrádateľný a znamená pre mňa, čo pre hladného chlieb. Moji súdruhovia, ktorým dávam Dav čítať, majú o ňom tú samú mienku. Podľa mňa je Dav spolubojovníkom za lepšiu budúcnosť pracujúcich...“

Roku 1949, už v socialistickom zriadení, ktoré aj davisti svojím účinkovaním pripravovali, zjavil sa celý rad oslavných a spomienkových článkov k 25. výročiu založenia Davu, denník Smena organizoval veľkú anketu o Dave, nakladateľstvo Tatran chystalo závažný zborník štúdií a dokumentov. Anketa zaviazla, zborník nevyšiel, čosi už bolo vo vzduchu. Na IX. sjazde Komunistickej strany Slovenska v máji 1950 „odhaľoval“ V. Široký „buržoázny nacionalizmus“ Clementisa, Husáka, Novomeského a dokazoval, že „korene sú v činnosti skupiny slovenskej inteligencie, zoskupenej okolo Davu... Väčšinu týchto príslušníkov inteligencie vyznačoval od začiatku nesprávny, nemarxistický a neleninský pomer k strane a k robotníckej triede. Mali typické vlastnosti maloburžoáznej kolísavosti a rozorvanosti a v skutočnosti sa nikdy nezbavili plne buržoáznej ideológie. Ich kolísavosť sa prejavovala na každom ťažkom úseku vývinu nášho revolučného hnutia, pri každej zafažkávacej skúške...“ V prejave na zasadnutí

ÚV KSS v apríli 1951 (davisti už boli vtedy zatknutí) sa V. Široký neuspokojil len s odhaľovaním“ nedostatkov a chýb, hovoril už o priamej záškodníckej a zločineckej činnosti príslušníkov tzv. vlastnej skupiny Dav, tvrdil, že davisti nikdy neboli komunistami, vždy mali nevraživý, povýšenecký a intelektuálny pomer k robotníckej triede, znemožňovali, aby pokroková časť inteligencie našla cestu k robotníckej triede.“ Skupina Dav pod vedením Clementisa nehrala úlohu organizácie, ktorá by približovala masy slovenskej inteligencie ku strane, ktorá by bola pozdvihla autoritu strany v masách inteligencie, ale naopak, hrala úlohu organizácie, ktorá zachycovala sympatie značnej časti slovenskej inteligencie ku strane, k Sovietskemu sväzu, a ktorá sa snažila ich izolovať od vplyvu strany. Davisti fakticky tvorili veľmi vážnu prekážku, aby poctiví príslušníci slovenskej inteligencie, sympatizujúci s bojom robotníckej triedy, našli správny a úprimný pomer ku strane . . .“

Juraj Špitzer, ktorému pripadla úloha aplikovať a rozšíriť Širokého „odhalenia“ na oblasť literatúry a umenia, disciplinovane dal svoj intelekt do služieb tézy o „nepriateľoch vo vlastných radoch“ a pridŕžajúc sa Širokého konštrukcie (bol to vtedy názor celého ÚV) vypracoval sugestívny referát na spisovateľskú konferenciu, ktorý pod názvom *Proti buržoáznemu nacionalizmu a kozmopolitizmu — za vyššiu ideovosť slovenskej literatúry* vyšiel aj knižne a do vlašajška slúžil ako základná príručka najmä v učiteľských knižniciach. J. Špitzer sa v referáte vyslovil v duchu Širokého „odhalení“, že davisti „strhli na šikmú plochu úpadku a beznárodného formalizmu časť slovenskej literatúry, odvádzali ju od životodarných prameňov marxizmu-leninizmu a literatúry sovietskej, aby v nej udomácnili rozkladné teórie a protirealistické umelecké smery zahŕňajúceho buržoázneho — najmä francúzskeho umenia . . . usilovali sa pretrhnúť vlasteneckú niť slovenskej realistickej literatúry a viedli vyhladzovacie ťaženie proti pokrokovým realistickým tradíciám v našej národnej kultúre. Spolu s vtedajšou oficiálnou buržoáznou literatúrou a kritikou mali záporný postoj proti Petrovi Jilemnickému . . .“ „Základná idealistická téza literárnych názorov vlastnej skupiny Dav: oddelenosť literatúry od života . . .“

Treba povedať, že J. Špitzer nezostal v protidavistickom ťažení osamotený. Azda všetci vtedajší známejší spisovatelia a kritici považovali si za povinnosť vysloviť vlastné slovo opovrhnutia, odmietajúc minulosť davisťov i minulosť vlastnú. Dnes už nejde o to, rozoberať príčiny, ako mohlo dôjsť k tejto protizmyselnej akcii, zisťovať, kto koľko napísal proti Davu, kto ostrejšie, kto aký slovník použil a pod., ale vcelku možno povedať s Milanom Kunderom, že „obvinění bývají u nás energická, kdežto satisfakce mdlá . . .“ Komunistická strana už zbavila davistov obvinení z buržoázneho nacionalizmu, k verejnej literárnohistorickej rehabilitácii Davu

však prakticky doposiaľ nedošlo, aj keď autori protidavistických článkov už dávno spoznali a uznali nepravdivosť a vykonštruovanosť obvinení, aj keď mnohí z nich už dávnejšie „rehabilitovali“ svoju osobu správnymi názormi v nových prácach, aj keď sa Novomeský s Okálím vrátili do literatúry, aj keď tohto roku vyjde v reedícii časopis Dav.

Polemizovať dnes s jednotlivými protidavistickými názormi v oblasti literatúry a kultúry nemá zmysel, lebo sa ich už asi nikto nepridrža, ich vykonštruovanosť je každému zrejmá. O to viac však chýba ucelenejší pohľad na Dav, objektívny obraz o tom, čo vlastne Dav bol, čo znamenal, aké má miesto a význam v slovenských kultúrnych dejinách. Len dôkladná historická analýza môže ukázať ozajstný zástoj Davu, priviesť k serióznemu zhodnoteniu, ukázať v pravom svetle oprávnenosť, či neoprávnenosť kritiky, vyslovovanej na adresu Davu v rokoch jeho existencie, aktívneho pôsobenia, i na začiatku päťdesiatych rokov.

Tento referát nemôže ani zďaleka vyčerpať celú problematiku Davu. Nesmieme zabúdať, že účinkovanie davistov sa nikdy neobmedzovalo len na literatúru. Začínali síce ako literárna skupina, ale od svojich prvých verejných krokov sa zaujímali o otázky filozofické, politické, ekonomické, čo sa odrazilo v ich publicistike už od roku 1923. A pozorne tiež sledovali umenie výtvarné, divadelné i filmové. Od druhej polovice dvadsiatych a najmä v tridsiatych rokoch boli oveľa viac pracovníkmi iných odvetví a sfér nadstavby a na literatúru im ostávalo málo času. Pôsobili v redakciách komunistickej tlače slovenskej i českej, v straníckom aparáte, v Spoločnosti pre hospodárske a kultúrne zbliženie so Sovietskym sväzom, v Umeleckej besede slovenskej, v Ľavom fronte, vo Sväze revolučných a proletárskych spisovateľov Československa, v Bloku inteligencie Slovenska, v Spolku slovenských socialistických akademikov, ako obhajcovia komunistov na súdoch a podobne. Ani jednému davistovi sa literatúra nestala povolaním, či zamestnaním. V špecifických slovenských podmienkach, takých príznačných pre našu literatúru od čias štúrovských (nerozvinutosť pomerov, nedostatok kádrov, zúžené chápanie spoločenského poslania umenia a umelcov — v mladom komunistickom hnutí mnohonásobne znásobené), v meštiackom obkľúčení, v stálom zápase, obrane, polemikách, nemohli si davisti, ako príslušníci revolučného hnutia a pomocníci novej triedy, dovoliť úzku, iba literárnu špecializáciu. Robili všetko, čo od nich komunistická strana žiadala a potrebovala na najrôznejších úsekoch života. Na tomto mieste treba zdôrazniť — aby nedošlo k zbytočným nedorozumeniam — že Dav nebol nijakým zvláštnym ideologickým zoskupením mimo komunistickej strany. Dav bol špecifickou zložkou, oddielom KS. Ak hovoríme o vplyve, vpáde, pôsobení atď. davistov a davizmu, musíme mať na mysli, že ide len o zúženejšie označenie vplyvu, pôsobenia komunistov a komunistickej

ideológie v slovenskej literatúre a kultúre. Váha je na komunizme, nie na davizme. Komunizmus sa najmä medzi slovenskou inteligenciou šírila aj prostredníctvom davistov, ktorí boli skupinou komunistických intelektuálov. Ak hovoríme: davistické hnutie — myslíme automaticky: komunistické hnutie. Účinkovanie davistov bolo organickou súčasťou celkového pôsobenia myšlienok socialistickej revolúcie, ktoré v tom čase zapúšťa hlboké korene.

V súvislosti so spomínanou rôznostrannou aktivitou a zaangažovanosťou vyplýva, že prácu davistov nemožno skúmať a hodnotiť iba na podklade časopisu Dav. Časopis pre finančné, kádrové, cenzúrne a iné ťažkosti a prekážky vychádzal nepravidelne, medzi jednotlivými ročníkmi i čísliami bývali dlhé prestávky a málokedy sa stalo, že vyšiel zaplánovaný počet čísel. O účinkovaní davistov svedčia preto všetky komunistické časopisy slovenské i české (ktorých boli redaktormi a stálymi prispievateľmi), ale aj mnohé meštiackodemokratické, ktorých stránky využívali davisti na ovplyvňovanie širokej verejnosti. Nehľadáme teda davistov len v Dave, ale aj, ba ešte častejšie, v Pravde chudoby, Spartaku, Hlase ľudu, Proletárke, Ľudovom denníku, Slovenských zvestiach, Rudom práve, Dělnickom deníku, Halo novinách, Zemi Sovětů, vo fučíkovskej Tvorbe, Avantgarde, Komunistickej revue — a aj vo Svojetí, Mladom Slovensku, Bratislave, Eláne, Slovenských smeroch, Slovenskom denníku, Národním osvobození atď.

Dozvieme sa tak, že napríklad Novomeský bol predovšetkým komunistický novinár z povolania, redigujúci súčasne niekoľko časopisov a píšuci takmer denne niekoľko článkov, polemík, štúdií, glos vnútropolitických i zahraničnopolitických, kultúrnych politických, filozofujúcich — a až potom, v náhodnej a zriedkavej voľnej chvíľke básnik a rozhľadený, vzdelaný literárny kritik a teoretik. Dozvieme sa, že Edo Urx sa stal z oduševneného literárneho kritika a prozaika pracovníkom stranického aparátu, filozofom i ekonómom. Že Clementis dokázal napísať rovnako dobre politický článok ako literárnu alebo divadelnú kritiku, filozofickú štúdiu, reportáž o Sovietskom sväze, hospodársko-politický rozbor. Že Poničan bol nielen básnik, prozaik, dramatik, ale aj kritik a teoretik literatúry, divadla i filozofie, reportér, polemik, glosátor, rečník na robotníckych zhromaždeniach — a mohli by sme takto pokračovať aj pri ďalších.

Pre túto šírku záujmov a pôsobností, ako aj preto, že komplexný výskum je ešte len pred nami, musíme sa sústrediť predovšetkým na literárne účinkovanie davistov a na časopis Dav. Ba aj z tohto zúženého vymedzenia treba vyčleniť rozbor a hodnotenie jednotlivých umeleckých diel členov skupiny a zamerať sa najmä na ich vývinové zaradenie a na ich teoretické názory, hoci si uvedomujem, že je veľmi ťažké izolovane skúmať jednu z mnohých stránok davistického pôsobenia, odtrhať ju od ostatných — že

celú ich činnosť treba chápať v jednote, ako jeden celok, podmienený a určovaný jediným politickým cieľom a snažením.

Kým prejdem k histórii Davu, chcel by som sa aspoň stručne zmieniť o tom, čo treba rozumieť pod pomenovaním Dav. Je to predovšetkým skupina literátov a publicistov, potom časopis tejto skupiny, ale zároveň je to na jednej strane hnutie za slovenskú socialistickú literatúru a na druhej strane politické hnutie slovenskej inteligencie v rámci alebo blízkosti komunistickej strany. Takéto chápanie vyjadruje súčasne aj vývinové etapy Davu, jeho začiatky, diferenciáciu a rast od niekoľkých jednotlivcov na začiatku dvadsiatych rokov, ktorí pochopili historické poslanie robotníckej triedy, po desiatky intelektuálov a študentov, hlásiacich sa k myšlienkam komunizmu.

*

Dejiny Davu, ako je známe, nezačínajú sa vydaním prvého čísla časopisu Dav. Ani nie uverejnením Poničanovho článku *Slováci a internacionalizmus* v Nejedlého časopise Var roku 1922. Začínajú sa už v novembri 1917 pôsobením myšlienok Októbrovej revolúcie a ich ďalšími historickými medzníkmi sú vznik Československej republiky, maďarská a východoslovenská republika rád, založenie komunistickej strany a s tým všetkým súvisiaca revolucionizácia nás aj na Slovensku. Nebudem tu vymenúvať skutočnosti, ktoré charakterizujú prvé poprevratové roky. Napísalo sa o nich už dosť výstižných článkov a sú všeobecne známe. Hádám iba toľko: ilúzii o dovŕšenosti národného zápasu podliehali spočiatku všetci kultúrni pracovníci, starí i mladí. Spojivom všetkých skupín malo byť budovanie nového štátu a jeho obrana pred vnútornými i vonkajšími nepriateľmi. Aj študentský orgán Mladé Slovensko uteká roku 1919 pred komunistami z Budapešti do Prahy s cieľom uskutočňovať „sväté ideály otcov“, byť priekopníkom „nepoškvrnenej demokracie“, hlásiac sa najmä k odkazu hlasistov a prúdov. Tento nijako nie nový program mal spájať celú mladú generáciu a chrániť ju pred „nákazou“ boľševizmu. Vo vysokoškolskej mládeži však došlo k diferenciácii rýchlejšie ako v ostatných vrstvách slovenskej inteligencie — iste aj vďaka vplyvom pražského pobytu. V časopise Svojet, ktorý vznikol ako protiváha stále viacej „vestníkového“ Mladého Slovenska roku 1922, zjavujú sa, najmä v básnických príspevkoch viacerých autorov a v prózach redaktora Vámoša, protimesťiacke výpady, nesúhlas s neplodným uľpievaním na tradícii. V básňach Poničanových sa okrem vzbury proti oficialite a konvenčnosti objavuje sociálna revolúcia a robotnícka trieda. Študenti ľavicového zamerania, publikujúci vo Svojeti, založili si v tom istom roku Voľné združenie študentov socialistov zo Slovenska, pustili sa do štúdia marxistickej literatúry, začali hovoriť o prole-

társkej triednosti a internacionalizme. Svojeť, taktiež snívajúca o jednote mládeže, po niekoľkých číslach zanikla, ale členovia Voľného združenia sa zmocnili Mladého Slovenska a šiestimi číslami, redigovanými Jánom Poničanom, vyvolali na konzervatívnom Slovensku vlnu hrôzy a rad otáznikov, kde sa vzal komunizmus medzi slovenskou mládežou. Poničan musel z redakcie odísť, ale príspevky socialistov už nebolo možné nepripustiť do Mladého Slovenska. Naďalej tvorili jeho jadro. A Poničan formuluje tu program skupiny, odmietajúc tradíciu štúrovskú i hlasistickú, v minulosti síce záslužnú, ale novým vývinom prekonanú a neaktuálnu, prihlasujúc sa v politike k socializmu ako najmodernejšiemu myšlienkovému prúdu, k práci „za triedne upovedomenie“ a v umeleckej tvorbe k proletárskej literatúre.

Čoskoro sa ukázalo, že nešlo o prehnané mladické sebavedomie, lebo členovia Voľného združenia vytvorili jedinú cieľavedomú generačnú skupinu, spojenú spoločným svetonáhladom, ktorý bol na úrovni doby, preto skupinu silnú a vplyvnú. Jej program reprezentoval a vyjadroval logickú vývinovú fázu národnej politiky, ktorá sa po etape národného uvedomenia a etape víťazného národnooslobodzovacieho boja, nevyhnutne a v súlade s celosvetovým vývinom, dostala do etapy riešenia sociálnej problematiky, v ktorej rozhodujúce slovo má už robotnícka trieda. Túto vývinovú zákonitosť vedelo v tom čase pochopiť na Slovensku len veľmi málo ľudí, preto boli mladí socialistickí umelci diskriminovaní v Mladom Slovensku, v akademickom spolku Detvan a v celej súvekej oficiálnej tlači.

Preto mohli nájsť také porozumenie v orgáne komunistickej strany, v Pravde chudoby, kde si vytvorili týždennú prílohu Proletárska nedeľa. Zaplňali ju najprv členovia Voľného združenia, napospol študujúci v Prahe: Poničan, Sirácky, Urx, Okáli, Tomášik, Clementis, neskoršie sa k nim pridali učitelia a študenti, pôsobiaci na Slovensku: Jilemnický, Elen, Svetlík, Klinger, Szántó, Zindr a Novomeský, ktorý v tom čase redigoval Mladé Slovensko a podobne ako pred ním Poničan, urobil z neho predovšetkým orgán socialistických spisovateľov. Zblíženie skupiny s komunistickou stranou a stála spolupráca s Pravdou chudoby definitívne určila ideový i tvorivý profil jej členov, znamenala pevnejší príklon k marxizmu, bezprostredný styk s čitateľom, ktorému bola nová literatúra určená; a iste spôsobila čoskoro aj diferenciáciu medzi členmi skupiny, odchod náhodných a prechodných jej príslušníkov (Križka, Obtulovič a pod.).

S porozumením a podporou strany mohla skupina pristúpiť k vydávaniu samostatného vlastného orgánu. Dav, plánovaný ako štvrťročník (vyšli tak prvé dve čísla), stal sa prvým literárnym časopisom, dôsledne protitradičným, uvedomele a programovo stojacim na úplne iných ideových a ume-

leckých pozíciách než ostatné poprevratové časopisy. Vniesol do slovenskej literatúry nebyvalú kritičnosť, odpor voči všetkému ustálenému, konvenčnému, starému, zápalisté úsilie po modernosti tvárnej i obsahovej, nehovoriac o nových témach, problematike, o zjavnom opustení tradičnej konzervatívnej národnej ideológie a jej nahradení internacionalizmom. Väčšina mladých poprevratových spisovateľov privítala národné oslobodenie ako koniec mimoumeleckých služieb a záväzkov literatúry, usilovala sa dohnať európsky vývin, otvárala, povedané vtedajšou terminológiou, okná do sveta. Dav chápal modernosť ináč, videl ju iba v spojitosti s najmodernejšou ideológiou, komunizmom, uznával dôležitosť formálnych výbojov, zdôrazňoval však zároveň vo zvýšenej miere spoločenskú zaangažovanosť literatúry a umenia v zmysle služby veci proletariátu, socialistickej revolúcii. Všímal si predovšetkým výdobytky sovietskeho umenia a myšlienku internacionalizmu sa snažil dokumentovať aj tým, že české, maďarské a nemecké príspevky uverejnil v origináli.

Prvý ročník Davu mal charakter predovšetkým literárno-umeleckej revue, hoci v ňom vyšiel celý rad článkov politických, filozofických a národohospodárskych. Táto časť Davu však bola trňom v oku nielen oficiálnej kritike, ale aj štátnej polícii, ktorá sa (popri finančných ťažkostiach) pričínala, že Dav po dvoch číslach prestal vychádzať. Keď si davisti začiatkom roku 1926 vymohli obnovenie svojho časopisu, museli podľa uhorského tlačového zákona podpísať reverz, že Dav (mal vychádzať ako mesačník) bude „nepolitický“, lebo nemali niekoľko tisíc na kauciu. V troch číslach tohto ročníka nevyšiel teda ani jeden príspevok s priamou politickou problematikou, zato však básne, prózy, kritiky a kultúrnopolitické články sa nijako neodklonili od pôvodnej orientácie. No nepriazeň pomerov bola silnejšia ako nadšenie davistov a časopis znova zaniká, tentoraz na viac ako dva roky.

Zánik Davu spôsobila okrem finančnej tiesne aj skutočnosť, že na prelome rokov 1925 a 1926 sa prechodne rozpadáva aj skupina: Novomeský s Urxom odchádzajú do ostravskej redakcie Pravdy, Sirácky domov do Juhoslávie, Jilemnický do SSSR, Tomášik ťažko ochorel, Elen a Zindr opúšťajú hnutie pod úradným nátlakom, Poničan, Okáli a Clementis dokončujú štúdium na vysokej škole.

V dôsledku toho, a keďže zaniká aj Proletárska nedeľa, Spartakus a Mladé Slovensko, po sľubnom a plodnom dvojročí 1924–1925 narúša sa na istý čas aj sľubný vývoj rodiacej sa slovenskej proletárskej literatúry, lepšie povedané, dochádza v jej vývine k akejsi prestávke, zlomu, čo sa nepriaznivo odrazilo na jej neskoršej podobe, na jej kvalite a kvantite. Davisti síce neprestali účinkovať, ani písať, pre uvedené príčiny však už tu niet toho širokého tvorivého rozmachu. Popri práci v službách strany ide pre-

važne o aktivitu v rôznych spolkoch a organizáciách. V poézii a próze, pre nedostatok umeleckých orgánov, uverejňovanej v denných časopisoch, akoby prenechali vedenie mladšej poprevratovej generácii, predstavovanej Guothom, Haľamovou, Bezekom, Chrobákom, Plávkom atď. Možno sa mýlim, ale zdá sa mi, že v polovici dvadsiatych rokov mali literárne úsilia davistov veľa predpokladov na to, aby prekonali krízu pôvodnej koncepcie proletárskeho umenia (ku ktorej došlo v Čechách, ale i v Sovietskom sväze), aby proletársku literatúru oživil a obrodil. Vychádzam zo skutočnosti, že davisti začínajú tvoriť proletársku poéziu s niekoľkoročným oneskorením oproti českej a sovietskej literatúre. Formovali sa a rástli v bezprostrednej blízkosti českej socialistickej literatúry, v tesnom kontakte s ňou, v čase, keď vzniká nová etapa vývoja socialistického umenia — poetizmus. Zbožňovali Wolkeru, vážili si Neumanna a Horu, ale podliehali aj sugesciám a vplyvu Nezvala, Seiferta, Biebla, Vančuru. Pozorne sledovali vývoj sovietskeho umenia, videli v ňom Gorkého, ale aj Majakovského, Jesenina, Vsevoloda Ivanova, Erenburga, Ejzenštejna, Mejercholda a iných. Medzi davistami (ba aj u jednotlivých autorov) sa v dôsledku toho kryštalizovali dve krídla. Jednému bol veľmi blízky český poetizmus a vôbec moderné smery a zaradiť by sme mohli doňho Jilemnického, Novomeského, Urxa, Elena, Zindra a čiastočne Tomášika. Je pritom zaujímavé, že ak v umeleckej tvorbe boli títo autori takmer jednoznačnými modernistami, v teoretických a kritických názoroch o modernom umení kolísali, často ho schvaľovali a ešte častejšie s ním polemizovali, najmä s jeho českou podobou. Druhé krídlo s väčšími-menšími obmenami hlásilo sa k teóriám ruského Proletkultu a pôvodného proletárskeho umenia a tvorili ho Poničan, Okáli, Sirácky, Clementis. Ale v ich tvorbe je tiež hodne odmietaného poetizmu a vplyvu moderných smerov. U oboch krídel bol teda dosť zjavný rozpor medzi teóriou a praxou, vcelku ich však zjednocovala snaha vytvárať diela, ktoré by spĺňali postuláty triednosti, revolučnosti, socialistickej a neprestali by pritom byť umením. Bolo tu úsilie, nezáleží, či vedomé alebo živelné, syntetizovať výsledky a výdobytky proletárskej poézie a poetizmu v revolučnejšej a špecifickejšej slovenskej situácii.

Toto úsilie o plodnú syntézu sa však nemohlo rozvinúť pre spomínané mimoumelecké okolnosti a tri stratené roky vo vtedajšom prudkom vývine znamenali veľa. Keď totiž Dav začal roku 1929 znova vychádzať, bola už spoločenská i umelecká situácia iná, čo sa odrazilo i v tom, že Dav už nebol umeleckou revue, ale kultúrnopolitickým a neskôršie čoraz väčšími predovšetkým politickým dvojtyždenníkom. Davisti (v pozmenenej zostave) sa vo zvýšenej miere orientujú na robotníckeho čitateľa, na problematiku triedneho boja, angažujú sa priamo v politických zápasoch na strane proletariátu a komunistickej strany. Zmenu charakteru časopisu vynútila si okrem

iného aj okolnosť, že Dav mal na prechodný čas nahrádzať zastavené časopisy komunistickej strany. No keď vláda opätovne povolila vydávanie dennej komunistickej tlače, Dav už zostal na novej línii a udržal si ju až do zániku. Pod vplyvom, ktorý prinášala boľševizácia strany, ďalej charkovského spisovateľského kongresu, ale aj narastajúcej hospodárskej krízy a tzv. literatúry faktu ožívujú v Dave niektoré proletkultovské tendencie, do popredia sa dostáva otázka robotníckych a roľníckych dopisovateľov ako jediných možných obroditeľov socialistickej literatúry (Dav vypisuje pre nich súťaž a pravidelne uverejňuje ich príspevky), z literárnych prác najvyššie sa hodnotí tzv. sociálny riport, ktorého úspešnými tvorcami boli najmä Okáli a Novomeský. Vzájomné prelínanie a ovplyvňovanie dvoch hlavných prúdov socialistickej literatúry bolo prechodne nahradené uprednostnením jedného z nich. Urxova zmienka o prevažovaní „neblahej rappovčiny“ vzťahuje sa práve na tento začiatok tridsiatych rokov.

Aj keď záujem časopisu a skupiny sa v tridsiatych rokoch sústreďoval na otázky politické a národohospodárske, venoval sa Dav naďalej aj literatúre, hoci nie celkom pravidelne. V odpovedi J. Nižnánskemu, ktorý kritizoval Dav, že prešiel od literatúry k politike, redakcia uviedla okrem iného: „... kladieme nad otázky literárne otázky sociálneho a spoločenského významu. Literatúra nás zaujíma i naďalej, ale nad ňou stoja otázky trochu závažnejšieho a významnejšieho dosahu, od ktorých závisí tiež ďalší literárny i umelecký rozvoj.“ Ide napospol o príležitostné príspevky, diskusie a ankety literárnoteoretické a kritické — napríklad o možnostiach rozvoja proletárskej literatúry, o *Poli neoranom* a *Ceste zarúbanej*, o surrealizme, o sjazde spisovateľov v Moskve, o trenčianskoteplíckom kongrese atď. Nebolo tu už cieľavedomého úsilia o vypracovanie aspoň základných téz socialistickej literárnej teórie a estetiky ako v polovici dvadsiatych rokov. Možno aj preto, že skupina stratila oboch svojich významnejších kritikov — Urxa už koncom dvadsiatych rokov a Okáliho roku 1932.

Nemožno teda hovoriť o vypracovanej, sformulovanej davistickej koncepcii socialistickej literatúry z viacerých príčin. Už preto nie, že časopis Dav bol len spočiatku ozajstným orgánom rodiacej sa socialistickej literatúry a neskôr plnil iné úlohy. Najmä však asi preto, že v podstate každý člen Davu mal vlastnú predstavu a koncepciu a jej sa pridržiaval pri tvorbe. V základných princípoch sa zhodovali, ale pri konkrétnych umeleckých dielach a problémoch sa jasne odlišovali a dostávali sa aj do sporov. Nevidím v tom nedostatok. Žijeme už tridsať rokov od davistických diskusií a stále sa škriepime o najpodstatnejších veciach: O to ťažšie mohol vzniknúť jednotný názor v čase, keď sa socialistická literatúra na celom svete ešte len rodila.

Pri tom všetkom panuje najmä v literárnych kruhoch názor, že davis-

tické stanovisko, najmä ak ide o sám časopis Dav, bolo vcelku ľavičárske, sektárske, neprajné ozajstnému umeniu. V značnej miere to môže platiť pre spomínaný začiatok tridsiatych rokov, no nie pre Dav vcelku. Od moskovského sjazdu začína nadobúdať prevahu širšia, voľnejšia a tvorivejšia koncepcia Laca Novomeského, zahrňujúca do socialistického umenia aj avantgardné smery, v mnohých ohľadoch platná dodnes (referáty z Moskvy, referát na trenčianskoteplíckom kongrese atď.).

Zásadné slovo o davistickom poňatí socialistickej literatúry alebo skôr o poňatí jednotlivých davistov bude možné povedať až po preštudovaní všetkých časopisov, do ktorých členovia Davu prispievali. To platí o kritickej činnosti Okáliho, ale ešte viacej o literárnych úvahách L. Novomeského, ktorý sa v tridsiatych rokoch vyslovoval o literatúre najčastejšie, pravda, nie natoľko v Dave ako v Tvorbe, Eláne, Slovenských zvestiach a mnohých iných časopisoch. Zatiaľ len toľko, že davisti — a to nielen Jilemnický s Kráľom — vytvorili základy slovenskej socialistickej literatúry praktické i teoretické, aj keď si dosť dlho nevedeli vyriešiť otázku služby revolúcii, triednemu boju a vernosti umeniu, otázku, povedané s Novomeským, revolúcie poézie a poézie revolúcie. Celkove možno umelecké a teoretické snahy davistov označiť ako úporné hľadanie aj za cenu omylov a prehier, ale chvályhodné hľadanie, bez ktorého by všeličo v dnešnom umení nebolo také samozrejmé.

Dav, hoci bol spočiatku nepočetnou literárnou skupinou a neskôr sa venoval literatúre vlastne len na okraji svojej širokej činnosti, hoci vytváral len jednu časť poprevratovej literatúry, zasahoval všetky oblasti literárneho života svojich čias. Nemôžeme ho vidieť izolovane ako nejakú osamotenú skupinu. Bol ohnivkom celkovej vývinovej refaze, organickou súčasťou vývinového prúdu celého nášho kultúrneho a umeleckého organizmu. Štruktúra poprevratovej literatúry bola bohato rozrôznená a členitá, ale práve davisti boli vývodiacou zložkou tejto štruktúry, zložkou najpribojnejšou, rozhodujúcou, tou, ktorá určovala vývin a ďalšie cesty. Aj keď nie vždy po stránke umeleckej. V prelomových obdobiach býva však stránka ideová prinajmenšom rovnako dôležitá.

Ak sa pri výskume medzivojnového obdobia dotkneme ktoréhokoľvek javu, nemôžeme nenaraziť na Dav, na jeho priame, či nepriame pôsobenie a účinkovanie. Bez rozboru jeho účasti a zástoja nemôžeme riešiť nielen zásadné otázky prvých etáp vývoja socialistickej literatúry u nás, moderného a avantgardného umenia, ale ani otázky vývinu realizmu na Slovensku, vzťahov medzi proletárskou literatúrou a poetizmom, kritickým a socialistickým realizmom, socialistickým realizmom a nadrealizmom, otázky vzťahu ku kultúrnemu dedičstvu, spoločenskej zaangažovanosti a funkčnosti umenia, otázku domnelého, ale stále živo pociťovaného a dostatočne

nevysvetleného tzv. rozporu medzi komunistickou príslušnosťou autora a jeho modernou poéziou atď.

V konkrétnej rovine to znamená tiež, že ak zaraďujeme na patričné miesto v literatúre jednotlivých davistov, musíme vysvetliť aj dielo a činnosť ostatných poprevratových spisovateľov, všeobecne známych, i tých, o ktorých sme dlho mlčali. Skúmaním a hodnotením Davu musíme dôjsť a dôjdem k neskreslenému obrazu celej medzivojnovnej literatúry, ktorá sa dostávala do priameho či nepriameho súvisu s myšlienkovým svetom Davu, čiže nielen s davistami, ale komunizmom vôbec.

Lebo je nepopierateľné, že Dav znamená v slovenskej literatúre základný zlomový prvok, začiatok jej nových ciest. Nemusím sa tu rozširovať o takých veciach, ako to vyzeralo v slovenskej kultúre a literatúre dvadsiatych rokov. Uvediem len veľmi stručne známe okolnosti. Slovensko sa v tom čase vzpieralo v kultúrnej činnosti akejkoľvek novej myšlienke, akémukoľvek pokroku. Národná tradícia bola nedotknuteľná. Všetko sa zameriaval na uchránenie starosvetskej idyly, na konzervovanie nacionálnej obmedzenosti. To bol hlavný a jediný cieľ kultúrnych i politických predstaviteľov oficiálneho Slovenska, ako ho vyslovil napríklad Š. Krčméry v úvodníku obnovených Slovenských pohľadov: „Pre seba nevidíme určitejšej úlohy, ako držať kontinuitu medzi včerajším a zajtraším dňom...“ Vtedajší vodcovia chceli vedome pokračovať v predvojnovom národnom a dedinskom programe, hoci sa ukázal neaktuálny a neúčinný v politike (nevyriešené sociálne problémy) a doviedol do krízy aj literatúru. Reakciou na obmedzenosť kritického realizmu, orientovaného programove prevažne na dedinskú problematiku, bol už pred prvou svetovou vojnou vznik Slovenskej moderny. Falošnú samospasiteľnosť dediny a nacionality však naráušal aj Tajovský, Timrava a Jesenský. Ale od kritického vzťahu sa k vytvoreniu nového programu nedostali. Po prevrate sa jasne ukázalo, že aj oni podliehali obmedzenostiam tradície a nemali dosť sily prijať novú ideológiu, ktorá ukazovala východiská zo začarovaného kruhu. Že po vojne nevedeli ako ďalej, o tom nás presvedčuje ich niekoľkoročné odmlčanie a u ďalších priklon k historickej tematike. Ak sa niečo odlišovalo od ich zastaraných predstáv, nemohlo to byť slovenské. Všetko nové bolo cudzie, presadené z nenašských záhrad, naoktrojované nášmu nedotknutému organizmu. Nielen starší, ale ani mladší, reprezentovaní Smrekom, Lukáčom, Gašparom atď., nevybočovali spočiatku z tradičných medzí. Výsledkom bolo, že aj meštiacka kritika hovorila o kríze literatúry, o stojatých vodách, obrodu však mohol podľa nej priniesť iba dôsledný návrat k tradícii.

Neúčinnosť takéhoto postoja spoznali až davisti, ktorí si priklonom k marxizmu osvojili nový gnozeologický pohľad na javy spoločnosti a literatúry. Zásadne odmietali všetko tradičné, legalizujúc a uzemňujúc v slo-

venskej kultúre komunizmus a internacionalizmus, metódy dialektického a historického materializmu. V literatúre, vďaka aplikácii učenia o triednom boji a ďalších marxistických poznatkov, usilovali sa o komplexné videnie skutočnosti, vnášali do nej zvýšený záujem o sociálnu problematiku, nových hrdinov, nové námety, atmosféru, psychológiu, ale i nové slohotvorné prvky. Odmietali individualizmus, sentimentalizmus, bolestinstvo, zbožšťovanie básnickej práce, vytvárajúc koncepciu literatúry novej spoločnosti, tvorby kolektivistickej, cieľavedome sa usilujúcej o premenu sveta, v ktorej básnik je iba zaznamenávateľom triednej skutočnosti, vyjadrovateľom pocitov a zážitkov proletárskych mäs.

Davisti prví priamo vyslovovali a vyjadrovali nové ovzdušie, ktoré vyvolala Októbrová revolúcia a šírenie myšlienok komunizmu a pričiňovali sa o udomácnenie socializmu na Slovensku. Novou metódou, novým videním a chápaním skutočnosti, svojou požiadavkou spoločensky zaangažovanej literatúry, ako aj orientáciou na výdobytky sovietskeho a svetového socialistického umenia, rozhodne vplývali na súvekých spisovateľov, na ich vyhraňovanie a diferenciaciu. Svojou vlastnou tvorbou, ale i názormi spôsobili „zosociálnenie“ veľkej časti slovenskej literatúry už v polovici dvadsiatych rokov. Vtedy však možno hovoriť prevažne o ich nepriamom vplyve, o sprostredkovaní myšlienok komunizmu a socializmu, dovtedy prakticky neznámych v slovenskej literatúre, ba naviac — zakázaných, škodlivých. Spisovatelia si berú také témy, akými sa literatúra dovtedy nezaoberala, alebo ich spracúvajú dovtedy neznámym spôsobom. Vidno to na Rázusovej poézii, ale aj románe *Svety*, na niektorých Smrekových básňach, na tvorbe mnohých ďalších autorov, ale predovšetkým na próze Mila Urbana, ktorý sa od poviedok, príbuzných severskej literatúre, dostáva pod vplyvom davistov k novému videniu skutočnosti v *Živom biči*.

Pôsobenie a účinkovanie Davu výrazne ovplyvnilo tvorbu druhej poprevratovej generácie už tým, že jej pripravilo pôdu na prijímanie podnetov inonárodných literatúr, z českej najmä Wolкера, ktorého príklad vyvolal v druhej polovici dvadsiatych rokov priam vlnu poézie, ktorú pre nedostatok iného termínu môžeme označiť ako sociálnu. Týka sa to nielen Guotha a Haľamovej, nielen Kráľa, Kostru, Bezeka, ale v istom zmysle (nie Wolker, ale záujem o problémy sociálne) aj Nižnánskeho, Hečku, Plávku atď.

Na konci dvadsiatych a v tridsiatych rokoch je pôsobnosť davistov stále badateľnejšia a zrejmejšia. Ako získavali čoraz pevnejšiu pôdu pod nohami v kontexte vtedajšieho umenia a ako sa mohla verejnosť presvedčovať o správnosti a oprávnenosti myšlienok, ktoré reprezentovali, vplývali na ostatných tvorcov čoraz viac, predovšetkým v zmysle politickom a svetonáhľadovom. E. B. Lukáč, ktorý sa v prvých básnických zbierkach uza-
vierať iba do seba, spieval hymny na slávu Hosudarovu a dobové prúdenie

mu bolo dosť vzdialené — mení sa pod účinkami davistickej aktivity (hoci nielen ona bola príčinou jeho premeny) na bojovného básnického glosátora významných udalostí svojich čias — ako to vidno v zbierkach *Spev vlkov*, *Bábel* a ďalších. Podpisuje, spolu s ďalšími nesocialistickými autormi — Vámošom, Gregorovou, Tajovským, Urbanom, Makovickým atď. manifest proti košútskemu krviprelievaniu, angažuje sa na strane pokrokových síl v každej akcii, organizovanej davistami.

Davisti dokázali získať k spolupráci pri niektorých príležitostiach aj Tajovského, Gregorovú, ba aj Jesenského (okrem iného preložil pre Dav Blokových Dvanástich) a stopy by sme iste našli rovnako v ich diele. Rázus, ktorého som už spomínal, zmietajúci sa v krajnostiach, jedna z najtragickejších postáv slovenskej literatúry, dostáva sa nakrátko na jednu líniu s davistami a uverejňuje v Dave výbušnú sociálnorevoltujúcu báseň. Jeho predsmrtné *Stretnutie* zrejme tiež nevyplynulo len z vnútorných rozporov.

Milo Urban mal po celé poprevratové obdobie k davistom názorove i tvorbu najbližšie. Na stránkach Davu sa verejne prihlasoval k svojmu proletárskemu pôvodu, odvolával sa naň pri vyjadrovaní kladného vzťahu k Sovietskemu sväzu, vyhlasoval v Eláne, že ak nemá byť pracujúcim lepšie, nemá zmysel nijaká literatúra, nijaké umelecké pechorenie. Odras takýchto názorov sa uplatnil výrazne najmä v *Živom bičí*, ktorý práve davisti spropagovali za hranicami, ale čiastočne i v ďalších dielach. Žiaľ, boli tu, ako vieme, silnejšie vplyvy než davistické a im nakoniec podľahol Urban viacej, i na škodu svojho umenia.

Kapitolu o vzťahu k Davu a k davistom a teda aj k problémom sociálnym a socialistickým si nesporne zasluhuje vášnivý protimeštiacky rebel Vámoš, Ludo Ondrejov, ktorý začínal v komunistickej tlači, nehovoriac o Horváthovi a ďalších.

Jeden príspevok v dnešnom štádiu výskumu nedokáže ani zďaleka vyčerpať danú problematiku. Dotkol som sa len niekoľkých protidavistických argumentov a niektorých stránok davistického účinkovania v oblasti literatúry. Úloha podrobne a konkrétne preskúmať a zhodnotiť literárnu tvorbu davistov (nielen Novomeského, Okáliho, Poničana, ale znova i Jilemnického a Kráľa), ich literárnoteoretické a kritické názory (Poničan, Clementis, Urx, Novomeský, Jilemnický, Sirácky), literárnu účasť skupiny R 10 (Chorváth, Matuška, Kostra, Klimeš atď.) a Šíp (Dedinský, Bakoš, Považan atď.) v Dave a inde, spoluprácu mladých nadrealistov s komunistickou tlačou a ich tvorbu vôbec — ako aj dielo a účinkovanie ostatných poprevratových autorov — stojí ešte len pred nami. Mnoho by mohla urobiť už dnešná diskusia.

Literárna problematika Davu a s Davom nevyhnutne súvisiaci vývin marxistickej filozofie u nás, socialistickej žurnalistiky, moderného divadla,

výtvarného umenia atď., zaslúži si náležitú a zvýšenú pozornosť. Podrobný výskum a doriešenie týchto otázok napomôže návrat k naliehavým otázkam súčasnosti, k ich uspokojivejšiemu nastoľovaniu a riešeniu. Lebo Dav nie je historickou záležitosťou, ktorú možno nechať zapadnúť prachom. Veď okrem toho, že s Davom sú nerozlučne späté prvé vývinové fázy socialistického umenia u nás a teda základy dnešného umenia, poznačil Dav nadmieru negatívne, hoci nijako nie svojou zásluhou, celý vývin literatúry, kultúry a myslenia vôbec od roku 1951. „Odhalením“ a odsúdením Davu vygumovali sme z histórie slovenskej kultúry nielen jej najprogresívnejšiu časť, nielen — okrem malých výnimiek — celé poprevratové umenie, ale na dlhé roky sme určili nie najšťastnejší vývoj umeleckej tvorby, názorov, teoretického myslenia, na čo doplácame doposiaľ a kým sa s týmto dedičstvom dôsledne nevysporiadame, ešte doplácať budeme. Otázku Davu má teda dnes dve stránky: nadväzovanie na kladné, živé zložky jeho medzivojnového účinkovania a zúčtovania so všetkým zlým, čo stačilo vyrásť a rozviť sa na jeho dočasnom hrobe. Obe stránky sú nanajvýš aktuálne, oboma sa Dav prihovára k dnešku.